

VALVAMISPÜHAPÄEV AD 2024
Ps 94:8–15 (1Ts 5:2–11; Mt 24:36–44)

- 8 Saage aru, te sõgedad rahva seast ja te albid! Millal te saate targaks?**
- 9 Kes kõrva on istutanud, kas Tema ei peaks kuulma? Kes silma on valmistanud, kas Tema ei peaks nägema?**
- 10 Kas rahvaste karistaja ei peaks nuhtlema, Tema, kes õpetab inimesele teadmist?**
- 11 Issand teab inimese mõtteid, et need on tühised.**
- 12 Önnis on mees, keda Sina, Issand, karistad ja kellele Sina õpetad oma Seadust,**
- 13 et temale anda vaikset elu kurjal ajal, kuni õelale kaevatakse auku.**
- 14 Sest Issand ei tõuka ära oma rahvast ega jäta maha oma pärisosa,**
- 15 vaid kohus taotleb jälle õigust ja selle järgi käivad kõik, kes on õiglased südamelt.**

Mõistke, te juhmid rahva seas – ja narrid, millal te taipate? Kõrva istutanu – kas Ta ei kuule? Silma vorminu – kas Ta ei pane tähele? Rahvaste noomija, kas Ta ei kutsu korrale – Tema, kes õpetab inimesele teadmist? ISSAND tunneb inimese kavatsusi, et need on aur. Önnelik on mees, keda Sa noomid, Jaah, ja oma Seadusest Sa õpetad teda, andes talle rahu kurja päevil, kuni õelale kaevatakse auku. Sest ei hülga ISSAND oma rahvast ja oma pärisosa ei jäta Ta hooletusse, vaid kohus naaseb õiguse juurde ja selle järel kõik sirgesüdamelised.

Sissejuhatus

Psalmide raamat – heebrea keeles תהלהים – «ülistused», «kiituslaulud» – on sarnaselt viiele Moosese raamatule jagatud viieks: 1–41; 42–47; 73–89; 90–106; 107–150.¹ Psalmid puudutavad pea kõiki usu- ja inimelu valdkondi, olles vormilt ja stiililt äärmiselt mitmekesised – nende hulgas on ülistus- ja tänulaule, palve- ja kaebelaule, tarkuselaule, laule, mis käsitlevad aja- ja lunastuslugu, prohvetlikke ja messiaanlikke laule jne.

Psalmide olulisus ja erilisus Pühakirja raamatute seas seisneb iseäranis selles, et need ei kujuta endast Jumala kõnet, mis on suunatud inimesele, vaid inimese kõnet Jumalaga, olgu palve või teinekord lausa ahastava appikarjena või vastusena Jumala kõnele, eeskätt tänu ja ülistusena.

Praeguse kuju omandas Psalmide raamat ilmselt Paabeli vangipõlvest naasemise ajaks, üksikute psalmide tekkeage on väga erinev, ulatudes laias laastus Taavetist Esrani. Psalmide autoriteks on Taavet, Saalomon, Mooses, Aasaf, Korahi lapsed ja mõned teised, nende hulgas heebrea pärimuse järgi ka Adam, kellele omistatakse 92. psalm.

¹ Siin kasutatakse heebrea ja suurel määral ka läänekiriklikus traditsioonis tarvitavat numeratsiooni, mis erineb *Septuaginta* ja *Vulgata* omast.

Keelelisi märkuseid

Saage aru – בִּינוּ – sõna בִּין tähendab «mõistma», «aru saama», «kaalutlema», «vaagima», «[tähelepanelikult] vaatlema».

Te sõgedad – בְּעָרִים – sõna בָּעַר tähendab siin «juhm/tühm olema», «sõge olema», «totter olema», «olema loll nagu lojus».

Ja te albid – וְכִסְיִים – sõna כָּסִיל tähendab «loll», «tola», «ullike», «narr», ka «alp» ehk «rumal-uhke».

Saate targaks – תִּשְׁכִּילוּ – sõna שָׁכַל tähendab siin «taipama», «mõistma», ka «aru pidama», «mõistlikult/targalt toimima».

Kuulma – וְשָׁמַע – sõna שָׁמַע tähendab «kuulma», «kuulama», «tähele panema», «[palvet] kuulda võtma», ka «kuuletuma».

On valmistanud – אָם-יָצַר – sõna יָצַר tähendab «vormima», «kujundama», «looma».

Nägema – יִבִּיט – sõna נָבַט tähendab siin «vaatama», «vaatlema», «tähele panema».

Rahvaste – גוֹיִם – sõna גוֹי – «rahvas» – kasutatakse ka Iisraeli puhul, kuid enamasti tähistab see teisi (s.t pagana-) rahvaid.

Karistaja – הַיָּסֵר – sõna יָסַר tähendab «manitsema», «korrale kutsuma», «noomima», «karistama», «[valjult] hoiatama», ka «juhendama».

Nuhtlema – יוֹכִיחַ – sõna יָכַח tähendab siin «kohut mõistma», «otsustama», «hindama», ka «noomima», «korrale kutsuma», «sõitlema».

Inimesele – אָדָם – sõna אָדָם – «inimene», «Adam» – tähistab enamasti mitte konkreetset inimest, vaid inimest või inimkonda üldiselt.

Teadmist – דָּעַת – sõna דָּעַת – «mõistmine», «teadmine», «taipamine», «tundmine» – tuleneb verbist יָדַע (vt ülejäämist märkust).

Issand – originaalis kasutatakse siin Jumala nime יהוה – «JHWH», «Jahve», «Jehoova».

Teab – יָדַע – sõna יָדַע tähendab «teadma», «[ära] tundma», «tundma [õppima]», «mõistma», «oskama», «[milleski] vilunud olema» ning tähistab ka sisemist äratundmist.

Mõtteid – מַחְשְׁבוֹת – sõna מַחְשָׁבָה tuleneb verbist חָשַׁב – «mõtlemine», «kavandamine», «kaalutlema» – ning ei tähista mitte niivõrd juhumõtet, vaid pigem läbikaalutud kavatsust, plaani.

On tühised – הָבֵל – sõna הָבֵל tähendab «hingeõhk», «aur», ülekantult «tühisus».²

Õnnis on – אֲשֶׁר־י – sõna אֲשֶׁר tähendab «õnnelik olema», «õnnis olema».

Mees – הַגֵּבֶר – sõna הַגֵּבֶר tuleneb verbist גָּבַר – «tugev olema», «võimust võtma» –, niisiis võib selle tähenduseks olla ka mitte lihtsalt «mees», vaid «vägimees», «vägilane», «mehine mees».

Issand – originaalis kasutatakse siin Jumala nimekuju יְהוָה – «Jaah».

Oma Seadust – וּמִתּוֹרָתָהּ – sõna תּוֹרָה tuleneb verbist יָרָה – «juhendama», «õpetama» – ning tähendab «juhtnõor», «seadus», «seaduste kogumik», tähistades spetsiifiliselt (ka eesti keeles kasutusel oleva sõnaga «toora») Moosese Seadust ning ka viit Moosese raamatut.³

Et temale anda vaikset elu – לְהַשְׁקִיט לוֹ – sõna שָׁקַט tähendab siin «[maha] rahustama».

Issand – originaalis kasutatakse siin Jumala nime יהוה – «JHWH», «Jahve», «Jehoova».

Ei tõuka ära – לֹא־יִטֹּשׁ – sõna נָטַשׁ tähendab «hülgama», «maha jätma», «ära lükkama», «eemale tõrjuma», «minetama».

Jäta maha – לֹא יַעֲזֹב – sõna עָזַב tähendab «[kõidikuid] valla laskma», «minna laskma», «maha jätma», «hülgama», «[hooletusse või saatuse hooleks] jätma».

Oma pärisosa – וְנִחַלְתּוּ – sõna נָחַל – «omand», «pärisosa», «pärand» – tuleneb verbist נָחַל – «omandusse andma», «pärisosaks andma», «pärandama», ka «[kellegi vahel] jagama», «välja jagama».

Kohus – sõna מִשְׁפָּט tuleneb verbist שָׁפַט – «kohut/õigust mõistma», «valitsema», «juhtima», «karistama» – ning tähistab õigust eeskätt juriidilises, õigusemõistmise ja seaduslikkuse tähenduses.

Vaid...jälle õigust – כִּי־עַד־צָדִק – sõna צָדִק – «õigus», «õiglus» – tähistab seda, mis on kooskõlas nii õigluse (õiglustunde) kui seadustega; mis on nii, nagu ette nähtud, mis on sirge ja kõveruseta.

Kõik, kes on õiglased südameelt – כָּל־יִשְׂרָאֵלִים – sõna יָשַׁר tähendab siin «sirge», «sirgjooneline», «sirgeseljaline», «aus», «siiras». Sõna לֵב tähistab lisaks südamele ka üleüldiselt inimese sisemust, sisemaailma, seda, kes ta iseendas (ja enesest teadlikuks saanuna) on, samuti tahtevalmidust ja [tegutsemis-] julgust.

² Hillar Põllu tõlkes «tuulevinu».

³ Varasemates eestikeelsetes piiblitõlgetes enamasti «käsuõpetus».

Sisuline analüüs

Üheksakümne neljas psalm algab palvega, et Jumal, kelle käes on kättemaksmine, tõuseks ja ilmutaks oma auhiilgust. Selle palve taustaks on Jumala rahvast tabanud tagakius ja rõhumine: õelad on juba kaua ilutsenud ja Jumala rahvast ahistanud, minnes üha ülbemaks ja jultunumaks, ent Jumal, kogu ilmamaa kohtumõistja, näib vaikivat ja mitte nägevat. Nii arutlevadki riivatud endamisi: «Issand ei näe, Jaakobi Jumal ei saa aru.» (Ps 94:7)

Küllap see on ka paljude õigete kogemus või hingeline kahtlus: Jumal justkui sulgeks silmad ülekohtu ees ega hooliks nendest, kes püüavad elada tões ja õiguses. Pigem näib Ta hoidvat ja koguni õnnistavat neid, kes rajavad endale teed endale ülekohtu ja valega, vahel õigeidki kõverusi tegema ahvatledes ja ajades.⁴

Tegelikkus on muidugi vastupidine: taoliselt arutlejad, iseäranis need, kes ei toetu õigusele, vaid ülekohtule, ei taipa mitte midagi, nad on oma sõgeduses pimestunud, saanud lausa lollide lojuste sarnaseks. Mõnevõrra ootamatult ei taotle laulik aga mitte jumalavastaste ja Tema rahva rõhujate kohest hävitamist, vaid ilmutab suuremeelsust ning manitseb sõgedaid mõistusele tulema, andes neile võimaluse pöördumiseks ja meeleparanduseks: «Saage aru, te sõgedad rahva seast ja te albid! Millal te saate targaks?» (Ps 94:8) Tõsi, sõnad, mida siin kasutatakse, sama suuremeelsed ei ole: Jumala ja Tema rahva vaenlasi kujutatakse edevate narridena ja juhmide lojustena, kes on oma totruses niivõrd rumalad, et ei suuda mõista isegi seda, et Jumal, kes on valmistanud nii kõrva kui silma, ei saa olla kurt ega pime.

Jumal pole mitte ainult Looja, vaid Ta on ka see, kes oma loodut hoiab, suunab ja ohjeldab, vajadusel teda noomides ning isegi sõideldes ja karistades, kusjuures Jumala käes pole mitte ainult Tema oma valitud rahvas, vaid kõik rahvad, ka paganad, ka need, kellel on endi arvates mingid oma jumalad. Jumalal on meelevald kõige ja kõige üle ning Ta kasutab seda meelevalda jõuliselt ja täiesti suveräänselt – aga mitte selleks, et kedagi kahjustada, vaid vastupidi, et inimesi aidata ja õigele teele juhtida. Ka kõige ülekohtusematele pakub Jumal esmalt alati armu ning kõige rumalamagi puhul ei taha Ta midagi rohkem kui seda, et too võiks targaks saada.

Jumal on tarkuse allikas. See tähendab, et Temalt tuleb kõik tarkus ning keegi ei saa olla tõeliselt tark lahus Temast. Ilma Jumalata on inimese mõtted ja kavatsused tühised – need on otsekui aur, hingeõhk, mida on küll hetkeks näha, ent mis kohemaid hajub. Inimene, kes on iseeneses tark, sureb samamoodi, nagu albid ja sõgedad, ning see, kes loodab iseenda peale, on «loomade sarnane, kellele tehakse ots» (Ps 49:13). Tõelise tarkuse algus on Issanda kartus ning tõeline arusaamine on üksnes nendel, kes teevad seda mööda (Ps 111:10).

⁴ Andrese ja Pearu loo areng A. H. Tammsaare «Tões ja õiguses» on selle heaks näiteks.

Ka Jumala karistus kuulub Tema tarkuse juurde ning on osa Tema ettehooldusest ja armust: «Õnnis on mees, keda Sina, Issand, karistad ja kellele Sina õpetad oma Seadust!» (Ps 94:12) Õnnis olemine, mida siin silmas peetakse, on eeskätt taoline õnn- või õnnelikkuse kogemus, mis võrsub teadmisesest, et inimene on ja edeneb õigel teel. See on taoline õnn ja edenemine, mis võib teinekord olla välise õnnelikkuse ja edukuse täielik vastand – inimene, kes teab, et rada, mida ta käib, pole kellegi muu kui Issanda enda teerada, kogeb rõõmu ja rahu isegi siis, kui sellel teel tabavad teda kõikvõimalikud katsumused, kannatused ja koguni tagakius.

Et õiguse ja tõelise õnne teel käia, selleks on vaja järgida õiget juhtnööri ehk Jumala Seadust – Toorat (vt vastavat keelelist märkust). See ongi peamine, mille kaudu Jumal omasid õpetab ning millele toetudes Ta neid vajadusel noomib ja karistab. Õigupoolest on siit ainult sammuke apostel Pauluse sedastusele, et Seadus on «meie kasvatajaks Kristuse poole, et me saaksime õigeks usust» (Gl 3:24). Sellest suuremat õnne ja õnnistust pole olemas – isegi siis, kui tulevad kurjad päevad.

Viimaste eestikeelsete piiblitõlgete «vaikset elu kurjal ajal» (Ps 94:13) ei ole kõige õnnestunud. Tegelikult peetakse siin silmas seesmist rahu, hingerahu, mis ei jäta inimest maha ka «kurja päevil», s.t siis, kui kõikjal näivad võimutsevat ülekohtus ja kurjus: isegi siis, kui kõik näib olevat nii halvasti kui üldse võimalik, elab õiguse teel, s.t Jumala teerajal käiv inimene seesmises rahus, kuna ta teab, et Temaga on kõik hästi ja tal pole mitte midagi karta. Seevastu õel, ülekohtu teed käiv riivatu, käigu ta käsi nii hästi kui tahes, peab teadma, et temalegi kaevatakse parajasti kuskil hauda. See ühtaegu julgustus ja hoiatus väljendab täpselt sama mõtet, mida kannab Jeesuse manitsus: «Ärge kartke neid, kes ihu tapavad, hinge ei suuda aga tappa, pigem kartke Teda, kes võib nii hinge kui ihu põrgus hukata!» (Mt 10:28)

Jumal on ustav, Ta «ei tõuka ära oma rahvast ega jäta maha oma pärisosa» (Ps 94:14), isegi kui kellelgi võib vahel selline tunne tekkida. Jumal ei võta oma töötusi tagasi, sest Ta «ei saa ennast salata» (2Tm 2:13) See oli nõnda Vana Testamendi päevil, ja hoolimata sellest, et Jumala valitud rahvas Iisrael oma suures enamuses Talle saadetud Messia tagasi lükkas, on see nii ka Uue Testamendi päevil: «Ma küsin siis: Kas Jumal on oma rahva ära tõuganud? Mitte sugugi! Jumal pole ära tõuganud oma rahvast, keda Ta on ette ära tundnud. Jumal ei kahetse ju oma armuande ega kutsumist.» (Rm 11:1j.29) Jumal on oma rahvast alati hoidnud ja kaitsnud, Teda saatnud ja kandnud, talle rahuaegu kinkinud, aga teda ka katsumuste ja isegi karistusega õnnistanud – oma armastuse pärast ja selleks, et Tema rahvas ning Tema rahva kaudu kogu inimkond võiks saada osa lunastuse täiusest.

Kõige raskem on Jumala ustavusse ja õiglusesse uskuda siis, kui ülekohtus näib olevat täielikult võimust võtnud ning isegi need, kes peaksid seisma õiguse kaitsel, on sellele selja pööranud; kui kohut mõistetakse ülekohtuselt ja kohtumõistjate südamed hoiavad

õelate poole (vrd Ps 82:2). Jumal teab, kui raske katsumus see on neile, kes kõigest hingest tahaksid Temasse ja Tema õigusesse uskuda, seepärast Ta kinnitab, et tuleb päev, mil «kohus taotleb jälle õigust ja selle järgi käivad kõik, kes on õiglased südamelt» (Ps 94:14).

Sõnasõnalt võiks viimase salmi tõlkida: «Kohus naaseb õiguse juurde ja selle järel kõik sirgesüdamelised». Siit on näha, et olukord on äärmiselt tõsine: kui isegi kohus peab õiguse juurde naasma, siis see tähendab, et kõnelemise hetkel on ta õigusest kaugel, sellele selja pööranud. Ning kui sirge- või siirasüdamelised kohtu õiguse juurde naasmisele järgnevad, siis see tähendab, et nemadki on olnud vähemalt kiusatuses anda järele ülekohtule mitte ainult enda ümber, vaid ka iseenda sees. Tegemist on tõsise ohuga, mille ületamiseks Jumal peab jõuliselt sekkuma: «Sest õela valitsuskepp ei jää paigale õigete liisusosal, et õiged oma käsi ei sirutaks ülekohtu järele.» (Ps 125:3)

Üheksakümne neljanda psalmi teine pool on kantud veendumusest, et Jumal on omadele alati ja kõikjal toeks: Ta seisab tigidate vastu ja kaitseb ülekohtutegijate eest (Ps 94:16), Ta toetab ja hoiab püsti (Ps 94:18), trööstib ja lohutab (Ps 94:19), kaitseb ja hoiab koguni surma ja haua eest (Ps 94:17), Ta on kaitsekaljuks ja pelgupaigaks (Ps 94:22) ning viimaks – kui need, kellele on antud võimalus oma kurjusest pöördumiseks, pole seda võimalust kasutanud – maksab õelatele kätte ja hukkab nurjatud (Ps 94:23).

Siiski jääb õiguse ja ülekohtu heitluses kõige kõrgemaks arm: ka Jumala manitsev kutse sõgedaile ja ennast täis narridele on eelkõige armukutse. Isegi kättemaksu ja karistuse hoiatus on armu teenistuses. See on üks loendamatu paljudest asjadest, mille poolest Jumal erineb inimestest: Jumal on meist mõõtmalt suuremeelsem ning Tema jaoks on alati esikohal halastus, armastus, andeksandmine ja arm.⁵ Viimselt on Jumal osutanud oma armu ja halastuse, andeksandmise ja armastuse õigust seeläbi, et Tema ainusündinud Poeg, kes oli puhas ja puha ning ilma patuta, võttis enda kanda kogu maailma patusüü ning suri lunastava ohvritallena, et need, kes Temasse usuvad, ei sureks ega hukkuks, vaid võiksid elada Jumala igavese kirkuse rõõmus.

Jutluseks

Kirikuaasta eelviimast pühapäeva nimetatakse EELK Kirikukäsiraamatu järgi Valvamispuhapäevaks, mil rõhutatakse «vaimulikku valvamist ja Kristuse tagasituleku ootust». Pühapäeva sissejuhatuses hoiatatakse, et «väsimise ja hooletuse oht on suur» ning et «inimene koduneb kergesti selle maailmaga ja unustab, et ta ei ela siin jäädavalt». Õige valvamine on käsiraamatu järgi «turvaline lootmine sellele, et Jumal viib oma alustatud hea töö meis lõpule».

⁵ ««Aulik õpetajahärra,» vastas Andres, «iga inimene peab oma õigust nõudma.» – «Armas hing, armu peab nõudma, mitte õigust,» õpetas vaimulik.» (A. H. Tammsaare, Tõde ja õigus I)

Kirikukäsiraamatu lugemiskava järgi on kolmanda lugemisaasta Epistliks (1Ts 5:2–11) apostel Pauluse manitsus olla valmis Issanda päevaks, mis «tuleb just nii nagu varas öösel» ja tabab hukatusena kõiki, kes ei ole ärkvel ega ela nagu valguse lapsed, vaid magavad pimeduse lastena. Paulus kinnitab julgustavalt, et «Jumal ei ole meid asetanud viha alla, vaid pääste saamiseks meie Issanda Jeesuse Kristuse läbi, kes meie eest on surnud, et meie, kas me oleme ärkvel või magame, üheskoos Temaga elaksime».

Kolmanda lugemisaasta Evangeelium (Mt 24:36–44) tuletab meelde, et Issanda taastuleku aega ei tea mitte keegi peale Isa taevas, ja see tähendab, et selleks on vaja alati valmis olla. Õige valmisolek ei tähenda aga mitte seda, et inimesed peaksid oma igapäevasest elust loobuma, vaid vastupidi: et nad lähtuksid oma igapäevast elu elades ja toimetusi toimetades alati põhimõttest, et kui Issand peaks tulema just praegusel hetkel, ei tohiks see, mida keegi parajasti teeb, ega see, kus ta parajasti asub, tuua endaga kaasa tema mahajätmist ja hukkumist. Inimesel, kes Issandat alati ja kõikjal ootab ja siiralt armastab, ei ole vaja millegi pärast karta ega muretseda.⁶

Epistlit ja Evangeeliumi on üsna kerge seostada esimese pühakirjalugemisega, kusjuures rõhk tuleks asetada Jumala armule ja pikale meelele, millega Ta annab pöördumise ja pääsemise võimaluse isegi neile, kes on Talle selja pööranud või pole Temast kunagi hoolinud või teadnudki. Neid, kes on andunud ülekohtule, kirjeldatakse üsna karmide sõnadega, varjamata, et kui nad ei pöördu, siis ootab neid karistus ja viimaks hukatus, ent esmalt esitatakse neile siiski kutse tulla oma olukorra äratundmisele, rõhutades, et ainus, kes võib neid aidata ja õigele teele juhtida, on seesama Jumal, kelle nad on oma sõgeduses ära põlanud.

Jutluse võib ehitada üles näiteks järgmiste punktidenä:

1. Jutluse aluseks olev psalmilõik algab tõsise manitsusega sõgedaile ja alpidele, et nad tuleksid mõistusele ja loobuksid ülekohtust, milles nad elavad. Selleks peavad nad esimese asjana pöörduma tagasi Jumala juurde, kes on nad loonud ning kelle käes nad on. Kui nad seda ei tee, siis on nad määratud igavesse hukatusse, sest Jumal «tasub neile kätte nende nurjatuse ja hukkab nad nende kurjuse pärast» (Ps 94:23). Sõgedusest tarkuse poole ja ülekohtust õiguse poole pöördumine on võimalik üksnes siis, kui inimene leiab taas ühenduse Jumalaga: see on Jumala õigus, mis ainsana võib inimese terveks teha, ning pole muud tõelist tarkust kui Jumala tarkus – tarkus, mida Jumal ise õpetab oma Seaduse kui tõelise elujuhtnööri abil.
2. Kõik need manitsused ei ole mõeldud aga üksnes jumalavastastele, võõrastele, paganatele, vaid ka Jumala omadele, Tema enda rahvale, sest nemadki võivad ülekohtuga ja jumalatute sõgedusega kaasa minna – iseäranis siis, kui tekib tunne,

⁶ Vahest kõige paremini väljendavad seda Jeesuse sõnad Luuka evangeeliumis: «Aga kui kõik see hakkab sündima, siis tõstke oma pea ja vaadake üles, sest teie lunastus läheneb!» (Lk 21:28)

et samal ajal, kui õiged peavad taluma mitmesuguseid katsumusi ning kannatama tagakiusu ja rõhumist, võivad õelad õilmitseda ning kipub näima, et kõrva istutaja ja silma vormija tõepoolest ei kuule ega tahagi näha, mis maailmas toimub. Laulik kutsub meid Jumalat usaldama ja manitseb, et jääksime kõigest hoolimata õiguse juurde, sest isegi Jumala karistused on mõeldud eeskätt õnnistusena ning Tema jääb alati ustavaks ega hülga omasid. Kui Jumal on pikameelne isegi ülekohtustega, siis kui palju enam nendega, kes püüavad käia Tema teerajal. Loomulikult ei salli Jumal ülekohtu, seetõttu sekkub Ta vajadusel aktiivselt ja jõuliselt inimeste ellu, iseäranis siis, kui ülekohtus näib täielikult võimust võtvat, nii et isegi õigetel on kiusatus kurjaga kaasa minna. Jumal laseb taolistel katsumisperioodidel mõnda aega kesta, ent nagu näitab iseäranis Iisraeli ajalugu, tuleb neile viimaks ikkagi paratamatu lõpp, mille eesmärgiks on uus algus ülekohtust pöördununa ja ahistuste tules puhastatuna.

3. Ainus, kes on tõeliselt õige, on Jumal. Jeesuses Kristuses on Jumal teinud oma õiguse ka meie õiguseks: Jumala ainusündinud Poeg, Jumala puhas, püha, laitmatu, ilma ühegi patuta Tall on võtnud enda peale kogu inimkonna patusüü ning meid oma süütu ristisurma ja ülestõusmise läbi lunastanud. Jumal ei taha mitte kellelegi kätte maksta ega teda hukata ja hävitada, vaid Jumala tahtmine on, et kõik tuleksid tõe tundmisele ja pääseksid. Jumala õigusest ei ole aga võimalik lahutada Tema armu ja halastust ning see tähendab, et Jumala õiguse juurde kuulub ka Tema õiguse osaks arvamine neile, kes ilma selleta paratamatult oma patusüüs ja ülekohtus hukkuksid. Jeesuses Kristuses ilmunud Jumala armule toetudes võime teada, et «Jumal ei ole meid asetanud viha alla, vaid pääste saamiseks meie Issanda Jeesuse Kristuse läbi, kes meie eest on surnud, et meie, kas me oleme ärkvel või magame, üheskoos Temaga elaksime» (1Ts 5:9).